

TUETTU ASUMINEN PORIN KAUPUNGIN PÄIHDEPALVELUJEN
KUNTOUTUMISYKSIKÖSSÄ

Liisa Hannola
Opinnäytetyö, kevät 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Länsi, Porin toimipaikka
Sosiaalialan koulutusohjelma,
Diakonisen sosiaalityön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + diakonin
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Liisa Hannola. Tuettu asuminen Porin Päihdepalvelujen kuntoutumisyksikössä. Pori, kevät 2010. 36 sivua.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Porin toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyössä kartoitettiin Porin kaupungin Päihdepalvelujen kuntoutumisyksikössä joulukuussa 2008 olleiden asiakkaiden mielipiteitä tuetusta asumisesta. Kokivatko asiakkaat saaneensa asumiseensa tukea, minkälaisia palveluja he olivat saaneet sekä onko tarvetta tuetulle asumiselle.

Tutkimus oli kvalitatiivinen. Tutkimuksen aineisto kerättiin joulukuussa 2008 haastattelemalla neljää kuntoutumisyksikössä ollutta asiakasta. Haastattelu-menettelmänä käytettiin teemahaastattelua ja kaikki neljä haastattelua olivat yksilöhaastatteluja. Tutkimustulokset analysoitiin sisällönanalyysia apuna käyttäen.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että tarvetta tuetulle asumiselle on, mutta asiakkaiden tulisi itse olla aktiivisia ja vaatia tuetun asumisen palveluja. Pitkään Päihdehuollon palveluja käyttäneet asiakkaat olivat tietoisia, että kuntoutumisyksikkö tarjoaa tuetun asumisen palveluja. Vähemmän palveluja käyttäneet taas eivät olleet tietoisia siitä, minkälaista tukea he voisivat asumiseensa saada. Tutkimuksesta kävi myös ilmi se, ettei pelkkä asunto riitä, vaan haastatteluista korostui kodin merkitys. Tarvetta oli saada hyvä asunto, jota voisi myös sanoa kodiksi.

Avain sanat: asunnottomuus, tuettu asuminen, elämänhallinta

ABSTRACT

Hannola, Liisa. Supported Accommodation in the Rehabilitation Unit of Pori Drug Addict Institution. 36 pages. Language: Finnish. Pori, Spring 2010.

Diaconia University of Applied Sciences, West, Pori Unit. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work.

The target group of the study consisted of the clients who had visited the rehabilitation unit of Pori Drug Addict Institution in December 2008. The study charted their opinions of supported living: .Had they been supported in their accommodation? What kind of services had they got? Were there needs for supported accommodation?

The study was qualitative. The material of the study was collected by interviewing four clients in the rehabilitation unit in December 2008. A theme interview was used as an interview method and all the four interviews were individual interviews. The research results were analyzed using the content analysis as help.

The results of the study showed that there was need for supported accommodation, but the clients should be active themselves and require services concerning supported accommodation. The clients who had used the services of the Drug Addict Institution for a long time were aware of that the rehabilitation unit offers services concerning supported accommodation. While those who had seldom used the services were not aware of what kind of support they could get for their accommodation. The study showed that mere apartment is not enough but in the significance of the home was emphasized in the interviews. There was need for getting good apartments which could be called homes

Keywords: homelessness, supported living, life management

SISÄLLYS

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	5
2. ASUNNOTTOMUUS JA PÄIHDEONGELMA	8
2.1 Asunnottomuuden määritelmää	8
2.2 Päihdeongelma ja asunnottomuus	9
3. TUETTU ASUMINEN	11
3.1. Tuki- ja palveluasumisen erot	11
3.2. Asumisen tukityö	12
4. ELÄMÄNHALLINTA	14
5. ASUMISEN TUKEMINEN -PROJEKTI PORIN KAUPUNGIN PÄIHDEPALVELUISSA VUOSINA 2006 – 2008	16
5.1 Projektin lähtökohdat ja tavoitteet	16
5.2 Projektin asiakaskunta	17
5.3 Projektin lopputulokset	18
6. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja lähtökohdat	20
6.2 Aineiston keruu ja analysointi	20
6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	22
7. TUTKIMUKSEN TULOKSET	24
7.1 Onko tarjottu tuetun asumisen palveluja	24
7.2 Minkälaisia palveluja on tarjottu	25
7.3 Onko tarvetta tuettuun asumiseen	26
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	28
9. POHDINTA	32
LÄHTEET	35

1. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyön aiheen valintaani vaikutti se, että suuntauduin opinnoissani mielenterveys- ja päihdetyöhön, joten oli loogista, että tutkisin näihin liittyvää aihealuetta. Toisena aiheen valintakriteerinä oli aikaisempi työkokemukseni Päihdepalveluissa. Olen työskennellyt Vantaan Päihdepalveluissa sekä tehnyt opintoihin liittyvän työharjoittelun Porin Kaupungin Päihdepalveluiden katkaisuhuoltoasemalla. Asiakkaiden tilanteet, liittyen päihteiden väärinkäyttöön, elämähallinnan menettämiseen sekä asumisoloihin puhututtivat ja jäivät mieleen. Kolmanneksi Asumisen tukeminen -projektin työntekijät tilasivat työn Porin Diakonia-ammattikorkeakoululta ja sosiaalityön opettaja ehdotti tätä työtä minulle.

Ongelmaa tuotti se, mitä osa-aluetta tutkisin tuettuun asumiseen liittyen. Projekti päättyi huhtikuussa 2008 ja tuetun asumisen malli oli tehty Porin Päihdepalvelujen kuntoutumisyksikköön. Minua kiinnosti tutkia millä tavalla tuettu asuminen näkyy työmuotona kuntoutumisyksikössä asiakkaan näkökulmasta.

Viime vuosien aikana on todettu, ettei asunnottomuuden varsinainen pullonkaula ole enää asuntojen riittämättömyydessä. Käytännön kokemukset ovat osoittaneet, että asuntojen tuottamisen rinnalla tulisi kiinnittää huomiota myös henkilön asumisen taitoihin. Pahimmassa tapauksessa investointi asunnon hankkimiseksi on mennyt hukkaan, jos taidot ja valmiudet eivät riitä

asunnon hallintaan ja asumisesta yksin suoriutumiseen. Asumisen hallinta ja asunnon säilyttäminen on elämän kokonaisuuden kannalta keskeistä ja ongelmat tällä alueella johtavat suurella todennäköisyydellä myös muihin vaikeuksiin. Asumiseen liittyvät ongelmat kärjistyvät helposti tietyillä erityisryhmillä ja syrjäytymisvaarassa olevilla henkilöillä (Ympäristöministeriö 2008, 10.)

Päihteiden ongelmakäyttäjät kuuluvat asunnottomuuden riskiryhmään. Rankka päihteiden käyttö altistaa jo sinällään hallitsemattomaan elämäntilanteeseen sekä kyvyttömyyteen pitää huolta itsestään ja asioistaan. Päihteiden käyttöön liittyvistä syy - seuraussuhteista löytyy usein myös muita, yksilön toimintakykyä rajoittavia taustatekijöitä. Päihteiden käyttöön liittyy lähes aina eriasteisia mielenterveysongelmia, itsetuhoista käytöstä, impulsiivisuutta, henkilökohtaisia menetyksiä ja välinpitämättömyyttä suhteessa itseensä ja omiin asioihin. Päihteidenkäyttäjät ajautuvat yhä kapeneviin valintamahdollisuuksiin, jotka enimmäkseen ylläpitävät päihteiden käyttöä (Ympäristöministeriö 2005, 10.)

Porin kaupungin Päihdepalveluissa toteutettiin vuosina 2006 – 2008 Asumisen tukeminen -projekti, joka oli lääninhallituksen rahoittama kehittämishanke. Projektin avulla haluttiin tukea päihdehuollon asiakkaiden asumisen pysyvyyttä ja asunnon saantia sekä tehostaa päihdehuollon palvelujärjestelmää, jotta laitoshoidon ei toteutettaisi asumispalvelujen puutteen vuoksi. Asumispulmista kärsivä asiakas kiertää eri hoitoyksiköiden ja juomiskulttuurin välillä, jolloin asumista ja sen pysyvyyttä leimaa eräänlainen levottomuus. Esimerkiksi tästä syystä asunnoton asiakas on usein vaikeasti hoidettava ja hänen hoitoon kiinnittymisensä on hankalaa (Asumisen tukeminen -projektin raportti 2008.)

Asumisen tukeminen -projekti päättyi huhtikuussa 2008 ja tuettu asuminen jatkuu yhtenä työmuotona Porin päihdepalvelujen kuntoutumisyksikössä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää asiakasnäkökulmasta, mitä tuettu asuminen on Porin Päihdepalveluissa projektin jälkeen? Porin Päihdepalvelut eivät saaneet lisäresursseja tuetun asumisen toteuttamiseksi osana päihdepalveluja, vaan tätä työtä tulisi tehdä jo olemassa olevalla työvoimaresursseilla. Tutkimuksessa on haastateltu Porin Päihdepalveluiden

kuntoutumisyksikön joulukuussa 2008 olleita asiakkaita ja kysytty heidän mielipiteitä tuetun asumisen toteutumisesta.

2. ASUNNOTTOMUUS JA PÄIHDEONGELMA

2.1 Asunnottomuuden määritelmä

Yleisessä suomalaisessa asiasanastossa (YSA) termi ”asunnottomuus” liitetään kategoriaan ”sosiaaliset ongelmat” ja sen rinnakkaistermeinä mainitaan mm. asuntopula, huono-osaisuus, irtolaiset, katulapset, kodittomat kulkurit ja syrjäytyminen. Arkipuheessa asunnottomuus ilmiönä liittyy yleensä tavalla tai toisella huono-osaisuuteen tai sen kasautumiseen. Yleisin asunnottomuuteen liittyvä mielikuva on edelleen nimenomaan karikatyyri asunnottomasta alkoholista, siltojen alla elävästä miehestä. (Ympäristöministeriö 2008 14 – 15.)

Asunnottomuus on yhteiskunnallinen, joskin itsessään määrällisesti mitaten marginaalinen ilmiö. Yleisemmin asunnottomuudesta puhuttaessa viitataan asuntojen puutteeseen tai palveluihin, joita asunnottomat henkilöt tarvitsevat. Asuntojen riittävyyden ja palveluverkoston toimivuuden takana on kuitenkin vielä paljon syvemmälle menevä maailma, asunnottoman henkilön oma kokemuksellinen maailma, jossa asunnottomuus muuttuu yksilölliseksi koko elämään vaikuttavaksi tekijäksi. Tässä maailmassa asunnottomuus saa muita ulottuvuuksia, kuin pelkät fyysiset seinät ja katon. Asuntolakin tarjoaa nämä fyysiset puitteet, mutta ne eivät tee siitä kotia, johon kaikilla ihmisillä tulisi olla oikeus. (Sunikka, Seppälä & R Granfel 2008.)

liris Marion Youngin mukaan keskeiset kotiin liittyvät arvot ovat turvallisuus, yksilöllistyminen, yksityisyys ja säilyttäminen. Turva liittyy paikkaan, jossa ihminen voi kokea olevansa turvassa. Yksilöllisyys merkitsee perustarpeiden kuten syömisen, nukkumisen ja peseytymisen harjoittamista. Yksityisyys on puolestaan oikeutta autonomiaan eli itsehallintaan. Säilyttäminen kiinnittyy oman identiteetin rakentamiseen sisältyvän elämänhistorian ja siihen liittyvien esineiden ja muistojen suojelemiseen. (Sunikka ym. 2008.)

Asunnottomiin luetaan ulkona, erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa olevat

sekä laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat (esim. ensisuoijat, hoito- ja huoltokodit, psykiatriset sairaalat, kehitysvammaisten laitokset). Myös vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa, luetaan asunnottomiksi. Lisäksi asunnottomiksi luetaan tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertelevät (Tilastokeskus 2008.)

2.2 Päihdeongelma ja asunnottomuus

Päihdeiden ongelmakäytön leimallisin piirre on se, että päihdeiden käyttö on edennyt asteelle, jossa päihde hallitsee käyttäjänsä ja elämän muut sisällöt ovat syrjäytyneet päihdeiden tieltä. Viime kädessä tämä voi tarkoittaa sitä, että perhesiteet ovat katkenneet, työttömyyttä, yrityksiä hallita päihdeiden käyttöä ja jälleen palaamista päihteisiin, asunnottomuutta sekä fyysisiä ja psyykkisiä sairauksia (Ympäristöministeriö 2008, 10.)

Päihdeongelmista kärsivien osuus asunnottomista on varsin suuri ja päihdeongelmat ovat lisäksi yleisiä myös vankien ja mielenterveysongelmista kärsivien keskuudessa. Hoitamaton päihdeongelma on melko tehokas keino menettää asunto nopeasti mm. vuokrien viivästyessä ja päihtyneen elämänmenon häiritessä naapureita. Asunnottomuus voi olla myös yhtenä hoitomotivaatiota lisäävänä tekijänä laitostuntoutukseen tai katkaisuhoidon pyrittäessä (Ympäristöministeriö 2008, 10.)

Ilkka Taipaleen tutkimuksen mukaan päihdeidenkäyttö heikentää asunto-oloja, koska se alentaa vuokranmaksukykyä, aiheuttaa riitaisuuksia naapuruston kanssa ja sitä kautta irtisanomisia sekä aiheuttaa välinpitämättömyyttä asuinympäristön ja asunnon kunnon ylläpitämiseen ja kohentamiseen. Lisäksi alkoholin liikakäyttäjä voi estää uhkaavalla tai väkivaltaisella käytöksellään perheensä jäseniä käyttämästä asuntoa. Toisaalta taas asunto-olojen on Taipaleen tutkimuksen mukaan koettu lisäävän juomista. Liian ahtaat asuintilat synnyttävät riitaisuuksia sekä vaikeuttaa vapaa-ajanviettoa kotona. Asuinympäristön yleinen suhtautuminen alkoholiin säätelee juomista tai asuinolot vaikuttavat masentavasti mielialaan ja tätä korjataan juomalla (Ilkka

Taipale1982, 21 -22.)

3. TUETTU ASUMINEN

Tuetusta asumisesta puhutaan silloin, kun henkilö saa asumiseensa sosiaalista tai muuta tukea. Tuettu asuminen jakautuu yksittäisiin tukiasuntoihin tai asumisyksikköihin, jolloin palveluntuottaja itse tarjoaa asunnon lisäksi tukipalveluja. Toisena toimintamallina on jälleenvuokrausasunnot, jolloin kunta, seurakunta tai yhdistys vuokraa omille asukkailleen asunnon sen omistajalta. Välivuokraaja voi itse tuottaa tukipalvelut tai ostaa toiselta palveluntuottajalta (Ympäristöministeriö 2005, 35.)

3.1 Tuki- ja palveluasumisen erot

Sosiaalihuoltolaissa (17 §) luetellaan ne sosiaalipalvelut, jotka kuuluvat kunnan hoidettaviksi. Tähän kuuluu myös erityisryhmille tarjottavat asumispalvelut, joita annetaan henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä.

Tukiasunnot määritellään sosiaalitoimen tai yksityisen palvelujen tuottajan omistamia tai käytössä olevia asuntoja henkilöille, jotka tarvitsevat tilapäistä tai pitkäaikaista tukea siirtyäkseen myöhemmin itsenäiseen asumiseen. Joissain tapauksissa tuettu asuminen voi olla pysyvääkin. Asumismuotojen tilanteet eroavat toisistaan siten, että palveluasumisessa asukkaalle tarjoutuu mahdollisuus jatkuvasti lisääntyviin palveluihin toimintakyvyn heikentyessä. Tukiasumisessa tilanne on yleensä päinvastainen eli asumisen kuluessa tuen tarve vähenee ja asukas siirtyy itsenäiseen asumiseen (Jussi Heinonen 1997, 6.)

Palveluasunnot ovat tarkoitettu vanhuksille ja muille henkilöille, jotka jostakin syystä (korkea ikä, sairaus tai vamma) tarvitsevat tavallista enemmän tukea ja palveluita suoriutuakseen jokapäiväisistä tavanomaisista elämän toiminnoista, mutta eivät ole laitoshoidon tarpeessa (Jussi Heinonen 1997, 4).

Tuki – ja palveluasumista erottavat selkeimmin asumisen fyysiset ratkaisut. Palveluasumisen tyyppiratkaisuna on erilliset palvelutalot tai -asunnot, jotka on rakennettu juuri kyseiseen tarkoitukseen kun taas valtaosa tukiasunnoista sijaitsee normaalissa asuntokannassa muun asutuksen joukossa (Jussi Heinonen 1997, 6.)

Tukiasumisessa ei ole lakiin perustuvaa suoraa velvoitetta muiden kuin lastensuojelutoimenpiteiden piiriin kuuluneiden nuorten kohdalla. Erityisryhmille ei ole olemassa yleistä järjestämisvelvoitetta tarkempia määräyksiä. Järjestämisvastuu on kunnalla, jonka tulee järjestää riittävä määrä kyseisiä asumispalveluja sopivaksi katsomallaan tavalla (Jussi Heinonen 1997, 6.)

3.2 Asumisen tukityö

Tukiasuntotoiminnassa yhdistyvät asunnon järjestäminen ja asukkaan tukeminen erilaisissa elämäntilanteissa. Asunnon järjestäminen on osa tukea, mutta varsinaisesta tukisuhteesta ei vielä ole kysymys. Tukisuhteen olemassaolo edellyttää jonkinlaista vuorovaikutussuhdetta työntekijän ja asiakkaan välillä. Tukiasumisessa, kuten kaikessa sosiaalisessa auttamistyössä toiminnan pääperiaatteena on asukkaan kunnioitus ihmisenä sekä hänellä olevien voimavarojen hyödyntäminen. Tukityössä ei pyritä holhoamaan eikä tehdä asioita valmiiksi asukkaan puolesta, vaikka se oli työntekijän ajankäytön kannalta järkevää. (Jussi Heinonen 1997, 6.)

Tukiasumistyön eri sisällöt painottuvat tukiasumisen eri vaiheissa. Alussa painottuu käytännön työ eli virasto- ja paperiasioiden hoito sekä käytännön järjestelyt. Asumisen alkuvaiheessa asiakas ja työntekijä luovat luottamuksellisen suhteen, joka auttaa asiakasta sitoutumaan tuettuun asumiseen. Alkuvaiheessa myös tehdään hoitosuunnitelma asiakkaan hoidon tarve huomioiden. Tukiasumisen keskivaiheella painottuu voimavaraistava tukityö eli asiakasta kannustetaan ja rohkaistaan elämässä eteenpäin. Tässä vaiheessa näkyy myös mahdollisten häiriöiden ja kriisitilanteiden sekä retkahdusten hoitaminen. Tukiasumisen loppupuolella asiakasta pyritään

kannustamaan itsenäisyyteen voimavaraistavan tukityön avulla. Päihdeongelman hoitaminen ja terapeuttinen tuki, kuten keskustelut ja läsnä oleminen seuraavat koko asumisjakson ajan (Ympäristöministeriö 2005, 17).

Ympäristöministeriön raportin mukaan tukiasumistyön onnistumisen yksi tärkeä lähtökohta on työntekijöiden käytössä olevat resurssit. Näillä resursseilla tarkoitetaan riittävää henkilökuntaa, riittävää tietotaitoa, kouluttautumismahdollisuutta, mahdollisuutta työohjaukseen sekä työn suorittamisen kannalta tarvittavien välineiden olemassaoloa, kuten puhelin, tietokone ja myös mahdollisesti sairaanhoidollisissa tehtävissä tarvittavia välineitä.

4. ELÄMÄNHALLINTA

Elämönhallinta käsitteenä on meille kaikille tuttu; ”Hallitsen elämäni, olen oman elämäni herra!”. Elämönhallinta kattaa ihmisen elämän kaikki osa-alueet kuten terveyden, sosiaalisen aseman, työn, asumisen, perhetilanteen ja muut elämään vaikuttavat asiat. Lehdet ja verkkosivut pursuavat kaikenlaisia oppeja, kursseja elämönhallinnasta, painonhallinnasta sekä annetaan lupauksia hallita koko maailmaa, kun toimit näin. Yksittäiselle ihmiselle tyrkytetään oppeja ja metodeja, joilla voidaan ratkaista heidän kulloiseenkin elämäntilanteeseen liittyvät ongelmat. Me kaikki ihmiset joudumme kohtaamaan kriisitilanteita elämässämme ja kykymme selviytyä niistä on hyvinkin yksilökohtaista. Lapsuudessa saamamme hoiva ja rakkaus ovat suuria kantavia voimia ja elämönhallintamme perusta on rakkaus. Elämönhallinnassa on perimmältään kysymys kohdata itsensä sellaisena kuin on.

Elämönhallinta ymmärretään yksilön persoonallisuuden rakenteeseen kuuluvaksi sisäiseksi voimavaraksi, tunteeksi mahdollisuuksista ja kyvyistä vaikuttaa omaan elämäänsä. Toisin sanoen, ihminen, jonka elämönhallinta on hyvä, tuntee kykenevänsä pitämään ohjat omissa käsissään, hän luottaa itseensä ja kykyynsä toimia. Elämönhallinta on myös ihmisen kykyä kohdata vaikeita tilanteita ja ehkäistä niihin liittyviä ahdistavia kokemuksia. Tällöin elämönhallinnassa on kyse yksilön kyvystä selviytyä vastoinkäymisistä. Voidaan puhua ulkoisesta ja sisäisestä elämönhallinnasta. Ulkoiseen elämönhallintaan vaikuttavat merkittävästi esimerkiksi sukupuoli, koulutus ja ammatti. Keskeistä ulkoiselle elämönhallinnalle on aineellisesti ja henkisesti turvatuun asemaan tavoittelemisen. Sisäisellä elämönhallinnalla tarkoitetaan ihmisen kykyä sisällyttää elämään sen vaikeatkin puolet. Se voidaan siten käsittää eräänlaiseksi aktiiviseksi sopeutumiseksi tai koetun turvattomuuden hallinnaksi. Ulkoiseen elämönhallintaan liittyvät kulttuuriset arvostukset ja hyväksi hallinnaksi nähdään se, mitä kulttuurissa yleisesti arvostetaan ja mihin yhteiskunnassa pyritään (Työsuojelun tietopankki 2001.)

Ihmisen elämönhallinta on Olavi Riihisen mukaan ulkoisten olojen ja sisäisen

rakenteen välistä vuorovaikutusta ja tämän vuoksi elämänhallinta on kokonaisuus, jossa on sisäisiä ja ulkoisia edellytyksiä. Elämme aineellisia saavutuksia korostavassa kulttuurissa, joten ulkoinen osa elämänhallintaa näyttää keskeiseltä ja vaikuttaa myös siihen miten sen määrittelemme. Hyvä elämänhallinta ei siis välttämättä ole oman itsensä määrittelemä. (Raitasalo 1996, 30.)

J-P Roos (1985, 40–43) määritteli elämänhallintaa sisäisenä ja ulkoisena käsitteenä. Kun ihminen voi itse ohjata elämäänsä, eivätkä siihen vaikuta liian monet itsestä riippumattomat tekijät, on se ulkoista elämänhallintaa. Merkkejä ulkoisesta elämänhallinnasta ovat muun muassa turvattu toimeentulo, asema työmarkkinoilla ja järjestyksessä olevat asumisasiat, siis kun asiat näyttäisivät ulkoapäin katsottuna olevan hallinnassa. Sisäinen elämänhallinta viittaisi taas kykyyn pitää elämänsä kasassa silloinkin, kun siinä tapahtuu dramaattisia asioita tai muutoksia, joihin ei kykene itse vaikuttamaan. Roos siis katsoo elämänhallinnassa olevan kyse siitä, että elämisen kannalta välttämättömät asiat ovat järjestyksessä.

Terveystieteiden ja kuntoutuksen aloilla on viime vuosikymmeninä havaittu, että yksilöä ei voida pitää ulkopuolisena hänen terveyteensä ja tulevaisuuteensa liittyvissä asioissa. Yksilön ulkopuolisuus ja avuttomuus suhteessa omaan sairauteensa estää häntä toimimasta asetettujen tavoitteiden suuntaisesti. Sairauden hallinta voidaan saavuttaa vain henkilökohtaisten valintojen ja ponnistelujen kautta, vaikka asiantuntijoilla voi olla siinä merkitsevä osuus. (Järvikoski 1994, 99.) Päihdekuntoutuksessa merkittävä osa on ihmisen oma tahto saavuttaa asetettu tavoite ja avainasemassa on oma elämänhallinta. Kuntoutuksessa edetään pienin askelin ja tärkeä rooli on vierellä kulkevalla päihdetyöntekijällä.

5. ASUMISEN TUKEMINEN -PROJEKTI PORIN PÄIHDEPALVELUJEN KUNTOUTUMISYKSIKÖSSÄ VUOSINA 2006 – 2008

Porin Päihdepalvelujen kuntoutumisyksikkö tarjoaa ympärivuorokautista päihdekuntoutusta asiakkaalle ja hänen läheisilleen. Hoito perustuu yhteisöllisyyden, voimavara- ja verkostokeskeisen työotteen periaatteisiin. Keskimääräinen kuntoutusaika on 4 - 6 viikkoa (Stakes 2009.) Asumisen tukeminen – projekti toteutettiin kuntoutumisyksikössä.

5.1 Projektin lähtökohdat ja tavoitteet

Asumisen tukeminen -projekti toteutettiin Porin Päihdepalveluiden kuntoutumisyksikössä ajalla 1.4.2006 – 30.4.2008. Hanke oli Lääninhallituksen rahoittama kehittämishanke. Porin Päihdepalveluilla ei ole erillisiä tukiasuntoja. Kaupungin sosiaalitoimella on 152 erityisryhmille, kuten päihdeongelmallisille, varattua asuntoja, jotka sijaitsevat eri puolilla kaupunkia. Porissa toimii lisäksi Sininauhan yhteisökoti ja tukiasunnot sekä Pelastusarmeijan miesten asuntola. Projektin avulla haluttiin tukea päihdehuollon asiakkaiden asumisen pysyvyyttä, asunnon saantia sekä tehostaa päihdehuollon palvelujärjestelmää. Päihdeongelmaisten on vaikea saada asuntoa vapailta markkinoilta mm. maksuhäiriön vuoksi. Lisäksi ongelmaksi on muodostunut ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan puute, mikä osaltaan vaikuttaa omaan asuntoon pääsemistä sekä asunnon säilyttämistä (Asumisen tukeminen -projektin raportti 2, 2008.)

Asumisen tukeminen -projektin tavoitteena oli luoda uutta työkäytäntöä ja täydentää päihdepalvelujen hoitopolkua. Keskeisinä tavoitteina oli palvelujärjestelmän täydentäminen (tuettu asuminen puuttuu), asiakkaan omatoimisuuden ja elämänhallinnan tukeminen, itsenäisen asumisen jatkuvuuden turvaaminen, asuntolapaikkojen vapautuminen niitä tarvitseville ja hankkeen siirtyminen pysyväksi käytännöksi. Pitkään päihteitä käyttäneet ja

asumispulmista kärsineet asiakkaat ovat haastava kohderyhmä, jonka elämänhistoriaan liittyy runsaasti erilaisia hoito- ja asumiskokeiluja. Nämä asiakkaat ovat kiertäneet asumismuodosta ja hoitopaikasta toiseen vuosien ajan, jolloin myös muiden kuin asumiseen tai päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien kumuloituminen on hyvin tyypillistä. Tavoitteissa on konkreettisina keinoina kehittämistyössä nähty ennen kaikkea asiakkaan ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan puutteiden kartoitus ja valmiuksien antaminen (Asumisen tukeminen -projektin raportti 2 – 3, 2008.)

5.2 Projektin asiakaskunta

Projektin asiakaskuntana olivat Porin Päihdehuollon asiakkaat, jotka kykenivät itsenäiseen asumiseen tuetun toiminnan kautta. Kohderyhmänä olivat pääsääntöisesti noin 25 – 59 -vuotiaat asunnottomat tai häätöuhan alla olevat miehet. Tukea tarjottiin myös päihteitä käyttäville naisille, perheille ja eläkeläisille. Asiakkaat ohjautuivat projektiin joko päihdepalvelujen kautta tai itsenäisesti kuultuaan projektin käynnistymisestä. Projektin käynnistyttyä tarve asiakkuuden kriteerien tarkistamiselle syntyi, koska monelta taholta otettiin yhteyttä ja tarjottiin asiakkaita. Projektiin tulevilla asiakkailla täytyi olla asumiseen liittyviä ongelmia, kuten asunnottomuus, häätö tai häätöuhka. Lisäksi asiakkaiden oli myös tarkoitus ohjautua projektiin Porin päihdehuollon hoitopolun kautta sekä olla myös motivoituneita elämäntilanteensa kohentumiseen (Asumisen tukeminen -projektin raportti 7 - 8, 2008.)

Projektissa oli kahden vuoden aikana yhteensä 30 varsinaista asiakasta. Lisäksi projektissa oli työskentelyä noin 30 ”läpikulkijan” kanssa. Raportissa on ”läpikulkijalla” tarkoitettu asiakkaita, joista ei syystä tai toisesta tullut projektin varsinaisia asiakkaita. Projektin asiakkaiden ikäjakauma oli 22 – 69 vuotta ja yli puolet asiakkaista oli 29 – 40 -vuotiaita. Miehiä asiakkaista oli 25 ja naisia 5. (Asumisen tukeminen -projektin raportti 2008, 9 - 10.)

Ennen projektin alkamista omassa vuokra-asunnossa asui kahdeksan asiakasta, asuntolassa kahdeksan, kolme vanhempien luona, neljä majaili kavereiden luona ja kuusi asiakas oli ilman pysyvää asuinpaikkaa. Yhdellä

asiakkaalla oli omistusasunto. Neljällätoista asiakkaista asiakkuuden pituus projektissa oli alle puoli vuotta, viidellä oli 6 – 12 kuukautta, kuudella 1 v – 1,5 v ja viidellä asiakkaalla 1,5 – 2 vuotta. Jos projekti olisi jatkunut, jopa kahdellatoista asiakkaalla olisi asiakkuus ollut pidempi kuin kaksi vuotta. Näiden asiakkaiden tuki jatkui projektin päätyttyä Porin päihdepalvelujen kuntoutumisyksiköstä käsin. Viisi asiakkuutta oli päättynyt siihen, ettei tuen tarvetta enää ollut, viisi asiakkaista ei ollut enää kiinnostunut jatkotuesta, kolmen asiakkuus oli loppunut sovituista syistä ja kolme asiakasta oli kadonnut (kadonnut = ei ottanut yhteyttä tai ei saatu yhteyttä). Yksi asiakkaista oli siirtynyt psykiatriseen hoitoon ja yksi vankilaan. Projektin ja asiakkuuden päättyessä kahdellakymmenellä asiakkaalla oli oma vuokra-asunto, neljä asui asuntolassa, kaksi tukiasunnossa, yksi vanhempien luona, yksi omistusasunnossa, yksi oli vankilassa ja yksi asunnoton (Asumisen tukeminen -projektin raportti 10, 2008.)

5.3 Projektin lopputulokset

Asumisen tukeminen -projektin raportin mukaan projekti oli Porin kaupungille hyvin merkityksellinen, mutta osataanko aikaansaatu tieto ja kokemus hyödyntää jatkossa. Projekti päättyi kesken parhainta toimintavaihetta ja kaksi vuotta oli liian lyhyt aika tämältyyppiselle projektille. Joka tapauksessa tuloksia syntyi yksilötasolla ja muutamassa kuukaudessa jo saatiin muutoksia aikaan asiakkaan elämässä. Alustava malli asumisen tukemiselle saatiin luotua ja tämä tulisi olla jatkuvan kehittämisen kohteena jatkossa. Työn uudelleen järjestelyllä, henkilökunnan koulutuksella ja esimiesten kannustavilla linjavedoilla työtappaa voidaan jatkaa. Päihdepalveluissa on totuttu siihen, että asiakas tulee hoitoon ja uutta on ajatus, että tuki viedään asiakkaan luo (Asumisen tukeminen -projektin raportti 2008, 63.)

Tietyt toimintamallit, joita toteutettiin projektin aikana, osoittautuivat erittäin toimiviksi ja asiakkaille hyödyllisiksi. Yhteydensaanti työntekijöihin nopeassa aikataulussa sekä kotikäynnit koettiin erityisen merkittäviksi. Keskustelun ja ohjauksen lisäksi kotikäynneillä oli helppo arvioida asiakkaan tilannetta sekä samalla suorittaa seurantaa ja myös kontrollia. Projektin aikana tavoitteena oli

saada asiakkaat mieltämään asunto kodiksi, jotta kodista voisi tulla raittiutta tukeva ympäristö (Asumisen tukeminen -projektin raportti 2008, 65.)

Jotta asumisen tukemista voitaisiin vielä kehittää ja luoda yksilöllisesti asiakkaan tarpeet huomioiva hoitopolku, asumisen ja hoidon yhdistäminen, tarvittaisiin jatkoprojekti. Jatkoprojektissa olisi hyvä keskittyä eri toimijoiden yhteistyöhön. Asumisen tukeminen -projektin aikana yhteistyö ei yltänyt asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi vertaistukitoiminnan kehittäminen myös koettiin tärkeäksi kehittämisen kohteeksi. Vertaistukihenkilön antama tuki ja hyöty on asiakkaalle kiistaton. Seurakunnilla ja järjestöillä on runsaasti kokemusta vertaistukitoiminnasta ja yhteistyö myös näiden toimijoiden kanssa katsottiin tärkeäksi (Asumisen tukeminen -projekti raportti 2008, 67.)

Asumisen tukeminen -raportin mukaan toivottavaa olisi, että tuettuun asumiseen satsattaisiin työvoimaresursseja ja luotu toimintamalli toteutuisi käytännössä Porin Päihdepalvelujen kuntoutumisyksikössä. Päihteiden ongelmakäyttö ei ole vähenemässä ja ongelmakäytön myötä ihmisten elämänhallinta vähenee. Panostus ennaltaehkäisevään työhön tuottaa pitkässä juoksussa kustannussäästöjä kaupungeille.

6. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja lähtökohdat

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Porin kaupungin Päihdehuollon kuntoutumisyksikössä joulukuussa 2008 olleiden asiakkaiden mielipiteitä tuetusta asumisesta. Työn tavoitteena oli selvittää asiakkaiden näkökulmasta, onko kuntoutumisyksikössä tarjolla tuettua asumista ja mitä palveluja on tarjottu. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota kolmeen kysymykseen:

Onko tarjottu tuetun asumisen palveluja?

Minkälaisia palveluja on tarjottu?

Onko tarvetta tuettuun asumiseen?

Asunnottomuus on moniulotteinen ongelma ja asuntoja rakentamalla tämä ongelma ei ratkea, vaan tarvitaan asumis- ja tukipalveluja. Päihdeongelmallisille pelkkä asunnon saaminen ei välttämättä riitä, vaan tarvitaan tukitoimia, jotta asunto myös voidaan säilyttää. Pitkä päihdeidenkäyttö on vienyt uskon ja toivon sekä onnistumisen kokemuksen. Usko itseensä on vähissä ja työvälineitä parempaan elämään ei juuri ole. Nämä asiat tiedostetaan yhteiskunnallisesti ja pyritään viemään asioita eteenpäin. Asiassa on kaksi puolta, eli tarjoaako yhteiskunta tarpeeksi tukipalveluja ja onko ihminen itse valmis sitoutumaan tiettyihin hoitomuotoihin sekä tuettuun asumiseen.

6.2 Aineistonkeruu ja analysointi

Opinnäytetyön tutkimusprosessi tapahtui Porin kaupungin Päihdepalvelujen kuntoutumisyksikön päihdetyöntekijän kanssa yhteistyössä. Tutkimuslupa haettiin Porin kaupungin Sosiaalikeskuksen osastopäälliköltä kirjallisesti ja annettiin tiedoksi kuntoutumisyksikön vastaavalle päihdetyöntekijälle. Yhteyshenkilönä toiminut työntekijä valitsi kuntoutumisyksikössä joulukuussa 2008 olleiden asiakkaiden joukosta neljä haastateltavaa, jotka lupautuivat

haastateltavaksi. Haastateltavista yksi oli nainen ja kolme miestä. Yhteyshenkilö valitsi haastatteluajankohdat, jotka myös sopi asiakkaiden päiväohjelmaan.

Opinnäytetyön menetelmänä oli kvalitatiivinen tutkimus siitä syystä, että tutkittavana kohteena oli tietty, valikoitu joukko haastatteluajankohtana kuntoutumisyksikössä olevista asiakkaista, joilta saama tieto ja kokemus kiinnostavat ja on merkittävä tutkimuksen kannalta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa valitaan kohdejoukko tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto koottiin luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2004, 155).

Opinnäytetyössä käytettiin teemahaastattelua, jolloin ennalta määrätty teema-alueet ohjasivat haastattelun kulkua. Kysymyksiä ei ole esitetty kirjallisena haastateltaville. Aineistoa varten haastateltiin neljää Porin Päihdepalveluiden kuntoutumisyksikön joulukuussa 2008 ollutta asiakasta. Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 2004, 197). Opinnäytetyössä tutkimustehtävä aseteltiin niin, että sillä pyrittiin saamaan tietoa asiakkaiden näkökulmasta, millä tavalla tuettu asuminen työmuotona toteutuu Porin kaupungin päihdepalveluiden kuntoutumisyksikössä. Opinnäytetyöllä pyritään kuvaamaan todellisen elämän tilannetta eli kokevatko asiakkaat saavansa tukea asumiseensa, tarjotaanko heille tuetun asumisen palveluita sekä onko tarvetta tuettuun asumiseen.

Haastattelunauhojen kuuntelun jälkeen ne litteroitiin eli puhtaaksi kirjoitettiin heti haastattelujen jälkeen. Hirsjärven ym. (2004, 210) mukaan tallennettu aineisto on useimmiten tarkoituksenmukaista kirjoittaa puhtaaksi sanatarkasti. Aineisto voidaan puhtaaksi kirjoittaa käyttäen hyväksi koko aineistoa tai valikoiden. Nauhoilta puhtaaksi kirjoitettiin sanatarkasti koko aineisto, koska haastattelujen yhteydessä jouduttiin tekemään lisäkysymyksiä. Lisäkysymykset olivat tarkennuksia ja koskivat sitä, oliko haastateltava ymmärtänyt kysymyksen sekä oliko haastattelija ymmärtänyt vastauksen oikein. Haastattelutilanteessa pyrittiin siihen, että haastateltava kykenisi mahdollisimman luottavaisesti ja avoimesti

kertomaan sen, mitä kysymys hänelle tuo mieleen. Jokaiselle haastateltavalle esitettiin samat kysymykset.

Aineiston analysointi tehtiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Sisällönanalyysillä pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanatarkasti. Litteroitu teksti luettiin useaan kertaan ja siitä alleviivattiin oleelliset kohdat, jotka vastasivat haastateltavalle esitettyyn kysymykseen. Tämän jälkeen alleviivatut kohdat kirjoitettiin tiiviimpään muotoon, josta lähdettiin hakemaan tuloksia teemojen mukaisesti.

Aineiston analyysin tarkoituksena on luoda selkeä kuva tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä aineisto järjestetään, tiivistetään ja selkiytetään kuitenkin muuttamatta sen sisältöä. (Tuomi, Sarajärvi 110). Tässä tutkimuksessa on sisällönanalyysin avulla aineisto auki kirjoituksen jälkeen ensin pelkistetty tutkimustehtävän mukaisesti, ja etsitty tutkimuskysymyksiä kuvaavat ilmaisut. Tuomen ja Sarajärven (s. 112) mukaan sisällönanalyysissä määritellään analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lause tai ajatuskokonaisuus.

Tässä haastatteluaineistossa on aineistosta aluksi ryhmitelty sekä sanoja että lauseita ja ajatuskokonaisuuksia, jotka viittaavat tutkimustehtävään. Samaa tarkoittavat ilmaisut on ryhmitelty luokiksi ja nimetty ne. Luokittelun tarkoituksena on tiivistää aineisto helpommin käsiteltäväksi.

6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden varmistamiseksi haastateltaville ei lähetetty kysymyksiä etukäteen, vaan kysymykset esitettiin haastattelutilanteessa. Kaikilla haastateltavilla oli tasavertaiset olosuhteet tullessaan haastatteluun. Vastauksia ei voinut pohtia kenenkään kanssa ja näin ollen vastauksiin ei päässyt vaikuttamaan etukäteen. Luotettavuuden kannalta on myös tärkeä saada kysymyksiin vastaukset, joita haastateltava esittää spontaanisti. Luotettavuuden kannalta epäkohdaksi voidaan ajatella se, että teemahaastattelun kysymykset olisi voitu esitellä. Kun haastateltavana oli

ryhmä, jonka voimavarat, fyysinen ja psyykkinen kunto vaihtelivat, olisi ollut hyvä testata haastatteluteemojen toimivuutta.

Hirsjärven ym. (2004, 217) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta ja tarkkuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. Aineiston tuottamisen olosuhteet tulisi kertoa selkeästi ja totuudenmukaisesti, kuten paikka, missä aineisto kerättiin, haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastattelussa sekä myös tutkijan oma itsearviointi.

Tutkimukseen tietoja antavien henkilöiden tulee antaa lupa tutkimuksen tekemiseen. Tämä edellyttää sitä, että heitä informoidaan työstä ja sen tavoitteista ja samalla työn tekijä sitoutuu aineistonsa käytössä ja säilyttämisessä siihen, ettei materiaali joudu muuhun kuin sovittuun tarkoitukseen (Kuokkanen, Kiviranta, Määttänen & Ockenström 2005, 32 – 33.) Porin Päihdehuollon Kuntoutumisyksikön työntekijä kertoi etukäteen valitsemilleen haastateltaville tutkimuksen ja haastattelun tarkoituksen. Tutkija kertoi haastateltaville myös tutkimuksen tarkoituksen sekä kysyi lupaa haastattelujen nauhoittamiselle. Lisäksi tutkija selvitti haastateltaville nauhoitteiden säilytyksestä sekä niiden tuhoamisesta heti analysoinnin jälkeen. Kaikki haastateltavat suostuivat nauhoitukseen. Haastattelunauhut ja litteroitu aineisto tuhottiin opinnäytetyön valmistuttua.

7. TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Onko tarjottu tuetun asumisen palveluja?

Osa Porin Päihdepalveluiden Kuntoutumisyksikön asiakkaista on asunnottomia. He ovat asiakkaana kuntoutumisyksikössä pääsääntöisesti hoitopolun kautta (hoitopolku = A-klinikka – Katkaisuhuolto – Kuntoutumisyksikkö). Kun päihdekierre on katkaistu ja raittiita päiviä on jonkun verran takana, on aika miettiä elämäntilannetta. Hyvin usein asiakkailla on raha-asiat kuin myös asumiseen liittyvät asiat hoitamatta. Näiden asioiden hoitamiseen asiakkaat tarvitsevat tukea ja neuvoa.

Mitä sä niiku tarkotat? Minkälaista tukee? Täällähän on sosiaalihoitaja mikä yleensä sanoo et ite pitäs niiku täs on puhelinajat ja näinpoispäin muutama viikko sitte tuli soittoaika yhdeksästä kymmeneen ja kahdesta kolmeen sinä aikana pitäis alkaa soittelee mä vaatisin sillo et sen kuulus ottaa niistä selvää niiku sosiaalityöntekijän kuuluiski.

Omiin kykyihin hoitaa asunnon hankintaan liittyvät asiat ei luoteta, vaan koetaan, että sosiaalityöntekijän tulisi selvittää asiakkaan puolesta mahdolliset vapaana olevat asunnot tai asiakkaan etuuksiin liittyvät hakemusasiat.

Ei oo, mut en mä kyllä oo kysellykkää että mä oon vähä vielä toivonu mun sukulaisten apuu siinä että he vielä jaksais uskoa minua ja auttaisi niissä vuokratakuissa ja että mä saisin mieleisen asunnon ja mul on niin monta vaihtoehtoa mut jos käy niin että nää mun omat juttuni mitä mul on tässä käynnissä niin ei onnistu ja mä oon tammikuussa vieläki asunnoton niin kyllähän mun täytyy sit pyytää jotain apua.

Ei mulla niku varsinaisesti ei oo tän kautta tapahtunut mulle mitään mut tiedän paljo tästä porukasta joka on tän kautta joutunu turvautumaan asuntoon ja muihin, tälkin hetkellä taitaa suurin osa olla ilman asuntoa.

Osalla haastateltavista oli läheisverkosto, joka auttoi asumiseen sekä taloudellisiin liittyvissä asioissa. Luotettiin vielä, siihen, että sukulaiset ja tuttavat tukevat arjessa selviytymisessä. Haluttiin hoitaa asiat heidän kanssaan ja näin ollen ei haluttu kuntoutumisyksikön hoitojakson aikana kysyä apua tai tukea eikä

myös tuoda esille asunnottomuutta.

On, se on sillai et mä oon täällä käyny ko on ollu ne viikoittaiset oliko se perjantaisin ku kokoonnuttiin tonne perähuoneeseen ja sitte välillä täältä kävi aina kaks työntekijää mun luona aina silloin tällöin ja kaikkee tämmöistä.

Yksi haastateltavista oli saanut tukea asumiseensa Asumisen tukeminen - projektin aikana. Palveluina oli ollut m. ryhmätapaamiset sekä kotikäynnit tai työntekijä kävi asiakkaan kanssa kaupassa tai kahviloissa. Projektin päätyttyä asumiseen liittyvät tukipalveluja oli enää saatavilla rajoitetusti.

7.2 Minkälaisia palveluja on tarjottu

Porin Päihdepalvelujen Kuntoutumisyksikön tuetun asumisen tavoitteena ovat mm. tuetaan asunnon saamisessa, asiakkaan omatoimisuuden ja elämänhallinnan tukeminen, itsenäisen asumisen jatkuvuuden turvaaminen sekä päihdehoidon jatkuminen.

Joo onhan niitä niiko sanotaan sillai että se alkoholi on tossa olkapäällä aina ja tulee niitä vaikeita tilanteita ja mä oon saanu tuen täältä, mua on heti pyydetty tänne näin ja jopa ollu katkaisun puolella niiko sen kriisihetken.

Asiakas koki saavansa apua kuntoutumisyksiköstä aina tarvittaessa. Pitkään jatkunut hoitosuhde on madaltanut kynnystä ottaa yhteyttä, kun tarve juomiseen on tullut. Varsinaista tukea asumiseensa hän ei kokenut saaneensa, mutta raittiuden ylläpitäminen on olennaista asunnon säilyttämisessä.

No tietysti siinä oli kaikkee oheistoimintaa käytiin joskus keilaamassa ja käytiin joskus Tampereella Tampereen teatterissa kattomassa ja sitten se oli ihan tämmöistä ko mä jumituin sinne kämpillä ko mä sanoin lähinnä niiko viime kesä niin mä olin käytännössä koko viime kesän ainakin vähintään kaks kuukautta kokonaan siellä kämpässä. Sillai aamulla heti seittämän jälkeen ku marketti aukesi ni mä kävin tekemässä ruokaostokset menin takasi kämppään ja sit se oli sitä loppuprojektinkin aikana, mulle sitten ehdotettiin tämmöinen systeemi et sovitaan ain et

joku työntekijä lähtee mun kanssa kaupungille ihan vaan et lähtee johonki kahville ja sellaiselle paikalle, jossa on muita ihmisiä, puhutaan sitte mitä puhutaan siis tarkoituksena oli vaan tulla ulos sieltä kämpästä .

Haastateltavista yksi oli ollut mukana Asumien tukeminen -projektissa ja näin ollen hän oli saanut apua asumiseensa sekä päihdeettömyyteen projektin aikana paljonkin. Projektin päätyttyä asiakassuhde jatkuu kuntoutumisyksikössä, mutta vain yksilökeskusteluina.

Ei mulla asumiseen liittyen oo ollu mitään puhumista, mul on asunto et en sit tiedä mut sen mä tiedän et se o vähä hankala saada, kyl johonki pyritään saada asumaan ihmistä eikä jätetä asunnottomaksi.

Emmä usko oikeestaas et, ko en mä oo tuonu sitä niin esille et mä olisin koditon.

Kaksi haastateltavista ei kokenut, että heille olisi tarjottu palveluja asumiseensa. Haastateltavat eivät olleet itse tuoneet esille sitä, että olisivat tuen tarpeessa. Nämä asiakkaat olivat päihdehoidossa ensimmäisiä kertoja, joten kaikki Päihdehuollon palvelut eivät olleet välttämättä asiakkaiden tiedossa.

7.3 Onko tarvetta tuettuun asumiseen?

Pitkä ja runsas päihdeidenkäyttö vaikeuttaa arjenhallintaa sekä omien asioiden hoito vaikeutuu. Hyvin usein asiointi virastoissa, hakemuspapereiden täyttö sekä myös vuorovaikutus eri tahojen kanssa on heikentynyt.

Siis yleensäki nää virastoasiat et toi noi heillä on omat kontaktit.

Asunnon hankintaan ja siihen liittyvien etuuksien hakemisessa koettiin tarvitsevan apua. Lisäksi koettiin, että asioinnissa eri viranomaistahojen kanssa tarvitaan tukihenkilöä. Luottaminen omiin voimavaroihin ja kykyyn hoitaa hakemusasioita ei ollut osalla haastateltavilla vahva.

Emmä oikein niku tunne et mä tarvisin siinä mitään apua, mutta ainakaan täll hetkellä, kyl mä olin niku aatellu itse järjestää jollaitapaa...mul oli se et mä aattelin et mä käyn itse täällä näin sitte ja mä jatkan pitkään kyllä

hoitoa.

No siinä on vaikea kysymys, joskus tuntuu että tarvis...en mä paljo halua pyytää apua se on tosi asia, mut se on taas eri asia ko retkahtaa ni ja tulee se mieliteko et tuntee tarpeen retkahtaa ni kyl mä melkein pyrin soittamaan kännyllä katkollen.

Osa haastateltavista koki, ettei varsinaiseen asunnon hankintaan tai asumisen säilyttämiseen tarvitse tukea, vaan lähinnä päihdeongelman hoitoon ja raittiuden ylläpitämiseen.

No enhän mä varsinaisesti asumiseen mitään.

Osalla haastateltavista oli ollut useita hoitajaksoja kuntoutumisyksikössä ja hoitosuhde yksikössä jatkuu edelleen. Asumiseen ja sen ylläpitoon liittyvät asiat olivat kunnossa. Asunnon menettämisen kokemuksia oli kaikilla haastateltavilla ja tärkeänä pidettiin, että hoitokontakti kuntoutumisyksikköön jatkui, mikä tarkoittaa myös tuen saamista hoitaa omia asioita, kuten vuokranmaksua sekä häiriötöntä elämää omassa asunnossa.

Haastattelujen perusteella uskoa vielä omaan pärjäämiseen ja asioiden hoitamiseen oli. Toisaalta taas haastateltavilla oli jo olemassa tukiverkkoja, joihin voi turvautua tarvittaessa.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Katri Hannikainen-Ingman on tutkimuksessaan (Stakes 43/1998) asunnottomuus käsitettä määritelleessä huomionnut neljä eri seikkaa. Ennen kuin yhteiskunnassa ryhdytään toimenpiteisiin jonkin asian suhteen ilmiö täytyy nähdä ja hyväksyä toimenpiteitä vaativana sosiaalisena ongelmana. Toisena on kysymys siitä, että onko asunnottomuuden taustalla yksilölliset vai yhteiskunnalliset tekijät. Kolmantena on käsitteen valinta, eli mm. vailla vakinaista asuntoa olevia ei ole aina kutsuttu asunnottomiksi eikä kutsuta tänä päivänäkään kaikissa yhteyksissä. Viimeisenä seikkana on se, ketkä ovat asunnottomia. Asumisen tukeminen -projektissa Porin Päihdepalveluissa myös määriteltiin asunnottomuus -käsitettä eli kenet voidaan määritellä asunnottomaksi. Projektin piirissä olleiden asiakkaiden asumisen kierto oli mm. nurkissa eläminen, ensisuoja, laitoshoido (katkaisuhoido, kuntoutus tai sairaalat), asuntolat (Sininauha, Pelastusarmeijan miesten asuntola), vankilat, ”juoppokämpät” ja myös vanhempien luona asuvat. Lisäksi projektin piirissä oli myös asiakkaita, joilla oli oma asunto ja projektista asiakas sai tukea raittiudessa pysymisessä ja asunnon säilyttämisessä.

Haastattelussa olleiden asiakkaiden asumisentilanne vaihteli eli ainoastaan yksi oli kokonaan asunnoton, kahdella oli ollut asunto jo pitkään ja yhdellä oli tiedossa asunto hoitojakson päätyttyä. Kaikilla haastateltavilla oli ollut päihteiden käyttöä pitkään, mikä oli tuonut tullessaan ongelmia raha-asioihin, ihmissuhteisiin, elämän hallintaan ja asumisen olosuhteisiin.

Asunnottomia ihmisiä on kuvattu monenlaisilla erilaisilla käsitteillä. On puhuttu esimerkiksi maaseudun liikaväestöstä, kulkureista, irtolaisista, kodittomista, juurettomista tai asunnottomista. Suomessa on asunnottomuus liitetty ennen kaikkea päihdeongelmaisuuuteen ja asunnottomuuden synonyymeinä on myös ollut arkikielen ilmauksia kuten rappioalkoholisti, pummi, puliukko tai naisista puhuttaessa kassi-alma. Päihdeongelmaisuuuteen viittaavat nimitykset ovat suurimmaksi osaksi yksilöä syyllistäviä ja asunnottomuus nähdään tällöin yleensä yksilöllisenä epäonnistumisena ja luonteen heikkoutena tai sairaudesta

johtuvana tilana (Stakes 43/1998, 23.)

Yksilöä syyllistävä leimautuminen heijastui myös haastateltavissa. Erotettavissa oli se, ketkä olivat käyttäneet pidempään Päihdehuollon palveluja. Monet retkahdukset ja hoitokerrat olivat tuoneet itsetuntemusta sekä rehellisyyttä siihen, että aika ajoin tarvitaan ulkopuolista apua. Vähemmän Päihdehoitoa käyttäneet taas tunsivat vielä kykenevänsä hoitamaan itse asiansa ja ei uskalleta tunnusta omia heikkouksia tai asunnottomuuttaan ulkopuoliselle. Voidaan ajatella, että leimautumisen pelko on edelleen suuri ja näin ollen avun tarve kielletään.

Kun taustalla on pelko leimautumisesta ja vielä usko omaan pärjäämiseensä, se voi olla myös yksi syy siihen, miksi tuetun asumisen palveluja ”ei ole tarjottu” . Toisena vaihtoehtona voidaan katsoa olevan se, että asiakkaita ei ole informoitu tuetun asumisen palveluista. Työntekijöiden aika ei välttämättä muun päihdehoidon lisäksi riitä intensiiviseen asumisen tukemiseen ja näin ollen tuetun asumisen palvelut ovat rajalliset ja niistä informointi on myös rajallista. Kolmas vaihtoehto voisi olla asiakkaan psyykinen kunto. Vaikka kaikilla haastateltavilla oli hoitajakso jo edennyt pitkälle, ei fyysinen ja psyykinen kunto vielä ollut hyvä. Paljon oli tekemistä oman itsensä kanssa ja ympäristössä tapahtuvat ja puhutut asiat voivat jäädä huomioimatta.

Haastattelujen perusteella voidaan ajatella, että tuettu asuminen työmuotona Porin Päihdepalvelujen kuntoutumisyksikössä on rajallinen. Se toimintamalli, joka kehitettiin Asumisen tukeminen -projektin aikana, ei toteudu käytännön työssä. Syyt tähän ovat moninaiset. Työyhteisöstä lähtevät rajalliset valmiudet tehdä ”vierellä kulkevaa” tukityötä sekä asiakkaasta itsestä lähtevää kieltävää asennetta tarjottuja palveluja kohtaan. Epäselväksi jäi se, onko uusille asiakkaille kerrottu, että kuntoutumisyksikössä tarjotaan asumisen tukipalveluja.

Haastatteluista kävi ilmi se, että jokaiselle kodin merkitys oli suuri. Koti merkitsee turvallisuutta, rauhaa, menneisyyden muistoja (huonekalut, esineet) tai tulevaisuuden suunnitelmia. Koti on paikka, jossa ihminen kokee olevansa oma itsensä ja jossa hän voi tehdä itselleen tärkeitä asioita eli kodilla on yhteys

ihmisen identiteettiin. Haastattelussa olevien asiakkaiden haaveena oli tehdä itselle kaunis ja lämmin koti, jossa olisi hyvä olla. Kodin merkitys nähtiin myös turvallisuutta antavana voimavarana. Kodin tunteen kokemusta oli kaikilla haastateltavilla, vaikka päihteiden käyttöhistoria oli pitkä, osalla jo teini-iässä alkanut.

Haastattelujen perusteella Asumisen tukeminen -projektin aikana luotu toimintamalli ei toteutunut käytännön työssä, vaan tarjottu asumisen tuki oli hyvin rajallista. Palvelut, joita tarjottiin, olivat lähinnä yksilökeskusteluja kuntoutumisyksikössä. Jalkautuvaan työhön ei riittänyt työvoimaresurssit. Kotikäynnit oli projektin aikana katsottu erittäin hyödylliseksi tukityöksi. Projektin jälkeen kuntoutumisyksikön yhden työntekijän vastuulla on tuettu asumisen muun työn ohella. On hyvin ymmärrettävää, että toiminta on rajallista.

Osa haastateltavista koki, että työntekijöiden kuuluisi ottaa selvää mm. vapaista asunnoista sekä muista hakemusasioista. Tukityön tavoitteena on tukea asiakkaita hoitamaan itse omia asioitaan sekä hallitsemaan omaa elämäänsä. Onnistumisen kokemisen tunteita ei juuri synny, jos asiat tehdään valmiiksi asiakkaiden puolesta. Voimavaraistava työ on ensiarvoisen tärkeä matkalla kohti päihteetöntä elämää. Oman elämänhallinta, itsemääräämisoikeus sekä kokemus onnistumisesta tai kokemus kyvystä hoitaa omia asioita tuo asiakkaille luottamusta omaan pärjäämiseensä.

Julkisen sektorin lisäksi Suomessa toimii eri järjestöjä sekä yhdistyksiä jotka tukevat päihdetyötä. Esimerkkinä mainittakoon Sininauha sekä Pelastusarmeija, joilla on myös tarjolla tuettua asumista. Näiden tahojen auttamistyö ei ole vähäistä ja ovat suurena apuna julkisten toimijoiden lisäksi. Myöskään kirkon rooli päihdetyössä ei ole näkymätöntä. Suomen Evankelisluterilaisella kirkolla on oma päihdestrategia, joka korostaa ennalta ehkäisevää päihdetyötä sekä yhteisöllisyyttä. Kirkon päihdestrategian mukaan kirkko on arvoyhteisö, jolla on erittäin suuri kosketuspinta suomalaisiin ja kirkon toiminta vaikuttaa yhteiskunnan moraaliin ja yksilöiden käyttäytymiseen. Kristillisen päihdetyön lähtökohtana on ihmisen ainutkertaisen arvon tunnustaminen. Päihdetyön tarkoituksena on auttaa ihmistä oman elämänsä mielekkyyden ja tarkoituksen

etsimisessä, ratkaista syyllisyyden ongelma ja vapauttaa painostavasta syyllisyyden taakasta. Kirkon rooli päihdehaittojen ehkäisyssä ja hoidossa on siinä, että se pitää esillä armon sanomaa ja toivon näkökulmaa kaikissa olosuhteissa. Armon ja toivon avulla yksilöt ja yhteisöt tulevat tietoisiksi voimavaroistaan, mahdollisuuksistaan ja vastuustaan (Suomen evankelis-luterilainen kirkko.)

Suuremmilla seurakunnilla (seurakuntayhtymät) on oma päihdetyöntekijä, mutta kaikki muutkin seurakunnan hengellisen työn tekijät osallistuvat päihdetyöhön. Työntekijät pääsevät lähelle ihmisten arkea erilaisissa kohtaamistilanteissa ja näin ollen tunnistavat mahdolliset ongelmat jo varhaisessa vaiheessa. Seurakuntien ennaltaehkäisevä päihdetyö tukee asiakkaiden asumisen pysyvyyttä sekä raittiutta. Varhaisella puuttumisella vältetään mahdolliset asunnon menetykset sekä tuetaan asiakkaiden elämänhallintaa.

9. POHDINTA

Porin Päihdepalvelujen kuntoutumisyksikössä toteutettiin asumisen tukeminen - projekti, jonka tavoitteena oli palvelujärjestelmän täydentäminen (tuettu asuminen puuttui), asiakkaan omatoimisuuden ja elämänhallinnan tukeminen, itsenäisen asumisen jatkuvuuden turvaaminen, asuntolapaikkojen vapautuminen niitä tarvitseville sekä hankkeen siirtyminen pysyväksi työkäytännöksi. Painopistealueina projektissa oli asiakkaan sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta.

Projektin päättymisen jälkeen huhtikuussa 2008, tuettu asuminen on Kuntoutumisyksikössä pysyvä työkäytäntö. Kuntoutumisyksikköön ei palkattu lisää työntekijöitä hoitamaan tuettua asumista, vaan työtä tehdään jo olemassa olevilla työvoimaresursseilla. Projektin aikana oli kaksi työntekijää nimenomaan tätä työtä varten, jolloin kyettiin järjestämään mm. kotikäyntejä, yhteistä toimintaa, kuten ryhmätapaamisia sekä harrastukseen liittyvät toiminnot. Asiakkaan tukeminen asunnon saamisessa, sen säilyttämisessä sekä päihdeettömyydessä on pitkäjänteistä ja intensiivistä työtä. Kuntoutumisyksikön työntekijät tekevät asumisentukityötä nyt muun työn ohella ja tämä tarkoittaa käytännössä tiettyjen palvelujen rajaamista. Tuettua asumista ei voida toteuttaa sellaisessa mallissa kuin se oli projektin aikana, koska resurssit yksikössä eivät riitä tähän.

Tarvetta päihdeongelmaisten tuetulle asumiselle on ja Asumisen tukeminen - projektin kautta saatiin kehitettyä toimintamalli sekä täydennettyä Porin Päihdehuollon palvelujärjestelmää. Työyhteisöissä hankkeiden kautta saadaan rauhassa kehittää uusia työmalleja ja toimintatapoja, koska hankkeen kautta saadaan rahoitusta ja näin ollen kehittämistyö ei rasita työyhteisön taloutta kuin ei myöskään työvoimaresursseja. Hyvin usein kuitenkin hankkeiden päätyttyä, hankkeen myötä saatu toimintamalli ei toimi käytännön työssä, koska työvoimaresurssit eivät riitä työn hoitamiseen ilman lisätyövoiman palkkaamista.

Tuettu asuminen koettiin erittäin tärkeäksi Päihdepalveluiden työntekijöiden sekä asiakkaiden näkökulmasta. Porin Päihdepalveluiden

kuntoutumisyksikössä tehtiin tutkimus vuonna 2006 tuetun asumisen tarpeesta. Tutkimuksen suoritti Porin Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelija. Tällöin tutkimuksen tuloksena todettiin, että tarvetta asumisen tukemiselle on. Tuetun asumisen kehittämishanke toteutettiin ja toimintamalli on tehty. Nyt vain tarvittaisiin rahoitusta, jotta toimintamallia voitaisiin toteuttaa käytännössä. Tämän tutkimuksen haastattelut tehtiin joulukuussa 2008, jolloin projektin päättymisestä oli kulunut n. 8 kuukautta. Porin kaupungissa oli noihin aikoihin myös tulossa sosiaali- ja terveystieteiden yhdistyminen, mikä aiheutti myös työyhteisöissä epävarmuutta. Mikä ovat yhdistymisen myötä työtilanteet kuin myös työnkuvat? Tämä saattoi myös olla yksi seikka, minkä vuoksi tuettu asuminen ei näyttäytynyt kovin isossa roolissa kuntoutumisyksikössä joulukuussa 2008. Toivottavaa olisi, että Porin Päihdepalvelujen tuetusta asumisesta tehtäisiin parin vuoden välein tutkimus tai kysely, jolloin voitaisiin myös tarkistaa palvelujen tasoa ja riittävyttä.

Opinnäytetyö valmistui verkkaisessa tahdissa ja prosessina ollut monivaiheinen työ. Haastattelujen tekeminen oli mielenkiintoinen työvaihe ja haastateltavat kertoivat avoimesti ja rehellisesti omista elämäntilanteistaan. Tunnelma haastattelutilanteissa oli luottavainen ja rauhallinen. Aiheena tutkimus on ollut erittäin mielenkiintoinen. Uuden Päihdepalvelujen toimintamallin kysely asiakkaiden näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeä tieto palvelujen seurannalle. Päihdeongelma ja asunnottomuus ovat vakava ongelma, joka leimaa ihmisiä. Kodin merkitys ihmisille on erittäin suuri ja sen menettäminen vie mennessään itsekunnioituksen. Hyvin usein ajatellaan, että kun koti menetetään, menetetään kaikki muu sen mukana. Päihdeongelmaisten asumisen tukeminen vaatii pitkäjänteistä intensiivistä työskentelyä. Retkahduksia voi tapahtua aika ajoin ja taloudelliset asiat vaativat erityisen paljon työtä. Päihdekierteiden aikana ovat raha-asiat menneet huonoon tilanteeseen sekä muutoinkin on voitu velkaantua. Pienin askelin kuitenkin saavutetaan onnistumisen kokemuksia ja itseluottamus kasvaa. Pitkään päihteitä käyttäneet henkilöt eivät kuitenkaan pääsääntöisesti näistä ongelmista yksin selviä vaan tarvitaan vierellä kulkijaa.

Tutkijan aikaisempi työskentely Pääkaupunkiseudun päihdehuollossa sekä sosiaalitoimessa antoi tähän työhön myös näkökulmaa. Kaiken taustalla on

fyysinen ja psyykkinen riippuvuus päihteisiin, jota ei voida poistaa hetkessä. Ongelmat ovat vaikeita, jotka vaativat pitkäjänteistä vierelläkulkevaa työtä. Jokainen ansaitsee uuden mahdollisuuden sekä tulla kohdelluksi ihmisenä. Leimaava kohtelu ei ole ihmisarvoa ylentävää käytöstä. On ajateltu, että asunnottomuus on jokaisen oma syy ja näin ollen jokainen hoitakoon itse omat asiansa. Asunnottomuus, oli sen taustalla mikä tahansa, on kuitenkin yhteiskunnallinen ongelma, johon työhön täytyisi saada lisäresursseja.

LÄHTEET

- Asumisen tukeminen projekti Porin päihdepalveluissa 1.4.2006 – 30.4.2008. Raportti.
- Hannikainen- Ingman, Katri. 43/1998. Oman oven kahvassa vai hätäavun varassa. Vertaileva tutkimus asunnottomien mahdollisuuksista saada asunto Suomessa, Ruotsissa, Saksassa, Isossa-Britanniassa ja Kreikassa. Helsinki. Stakesin monistamo.
- Heinonen Jussi. 1997. Tukiasuminen. Näkökulmia tukiasumiseen ja tukiasumistyöhön. Tukiasuntohanke. Sininauhaliitto. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Järvikoski, Aila 1994. vajaakuntoisuudesta elämänhallintaan. Kuntoutuksen viitekehysten ja toimintamallien tarkastelu. Kuntoutussäätiö. Helsinki. Yliopistopaino.
- Kuokkanen, Ritva, Kiviranta, Mervi, Määttänen, Jukka, Ockenström, Leena 2005. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki, Multiprint Oy.
- Roos J.P. 1985. Elämäntapaa etsimässä. Helsinki. Tutkijaliiton julkaisusarja 34.
- Soccan ja Heikki Waris Instituutin julkaisusarja nro 13. Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Toimittanut Sanna Sunikka, Ullamaija Seppälä ja Riitta Granfelt. Yliopistopaino 2008.
- Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon Päihdestrategia. 2005. Viitattu 15.4.2010. <http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/kirkonpahdestrategia.pdf>
- Taipale, Ilkka 1982. Asunnottomuus ja alkoholi. K.J. Gummerus Oy Kirjapaino. Jyväskylä.
- Tietokannat - Neuvoa antavat – Stakes
http://www.stakes.fi/tietokannat/hoitopaikat/hoitopaikka_kuvaus2.asp?id=
- Tilastokeskus. 2008. Käsitteet ja määritelmät. Asunnoton. Viitattu 8.1.2008. <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/asunnoton.html>
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi Anneli 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki
- Työsuojelun tietopankki. 2001. Elämänhallinta. Viitattu 8.1.2008.

[http://fi.osha.europa.eu/good_practise/stressi\(elaman_hallinta.stm](http://fi.osha.europa.eu/good_practise/stressi(elaman_hallinta.stm)

Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 745. Asunto ja rakennusosasto.

Asuntoja ja tukea asunnottomille. Painotuote 2005.

Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 3. Asunto- ja rakennusosasto.

Asunnottomuuden monet kasvot. Edita Prima Oy 2008.